

Comitetul Economic și Social European

ECO/255
Criza financiară:
impactul asupra
economiei reale

Bruxelles, 24 noiembrie 2009

AVIZUL

Secțiunii pentru uniunea economică și monetară și coeziune economică și socială
privind
criza financiară și impactul său asupra economiei reale
(aviz din proprie inițiativă)

Raportor: **dl CEDRONE**

Administrator: Gilbert MARCHLEWITZ

La 26 februarie 2009, în conformitate cu articolul 29 alineatul (2) din Regulamentul său de procedură, Comitetul Economic și Social European a hotărât să elaboreze un aviz din proprie inițiativă cu privire la

Criza financiară și impactul său asupra economiei reale.

Secțiunea pentru uniunea economică și monetară și coeziune economică și socială, însărcinată cu pregătirea lucrărilor Comitetului pe această temă, și-a adoptat avizul la 13 noiembrie 2009. Raportor: dl CEDRONE.

În cea de-a ...-a sesiune plenară, care a avut loc la ... și ... (ședința din ...), Comitetul Economic și Social European a adoptat prezentul aviz cu ... voturi pentru, ... voturi împotriva și ... abțineri.

*

* *

1. Concluzii și recomandări

- 1.1 În condițiile unei crize cum este cea actuală, CESE consideră că este necesară o mare voință de coordonare a măsurilor, prin eforturi comune, pe măsura gravității situației, în vederea identificării acțiunilor și propunerilor pe termen scurt și lung care pot favoriza redresarea și care să evite repetarea evenimentelor aflate la originea dezordinii actuale.
- 1.2 **Sectorul financiar internațional:** pe baza orientărilor deja propuse de CESE, se cuvine reamintită, și în lumina rezultatelor – destul de slabe – de la Pittsburgh (septembrie 2009), necesitatea adoptării operative a unui sistem de reguli care să permită libera circulație a capitalurilor și să introducă în același timp un sistem de supraveghere și de sancțiuni în măsură să împiedice reproducerea efectelor negative ale unui sistem scăpat oricărui control. Aceste reguli, precum și eliminarea paradisurilor fiscale, a secretului bancar și a anumitor mecanisme perverse din trecut legate de titlurile speculative pot favoriza de asemenea o astfel de evoluție. Trebuie revenit la distincția între bănci comerciale și bănci de investiții.
- 1.3 **Sectorul financiar european:** este necesară crearea unei piețe unice a finanțelor europene, astfel încât să fie asigurate nu doar o mai mare transparență, facilitarea schimburilor și furnizarea de informații potrivite tuturor operatorilor, ci și un sistem de supraveghere încredințat BCE și sistemului băncilor centrale (SEBC-BCE), cu sarcini de orientare și coordonare pe plan internațional a activităților de supraveghere, în timp ce

gestionarea cotidiană, controlul și supravegherea piețelor financiare din diversele țări vor putea fi încredințate organismelor naționale de supraveghere¹.

1.4 **Sistemul monetar:** pe lângă dolar și euro (care se afirmă ca a doua monedă de rezervă internațională), ar fi bine-venită și apariția, în urma unor acorduri internaționale, a unei a treia devalute internaționale, contribuind astfel, printr-o creștere a concurenței între principalele devalute tranzacționate la nivel internațional, la stabilizarea și reechilibrarea piețelor de schimb. În contextul actual al relațiilor economice și comerciale internaționale, această a treia valută nu poate fi decât expresia celei mai puternice și mai dinamice economii asiatice, cea a Chinei. Ar trebui ca, odată terminată criza, iar economia mondială redresată, și alte valute decât dolarul și euro să-și poată asuma un rol important pe plan internațional.

1.5 **Sprrijinirea economiei reale și a întreprinderilor:** *gubernanța economică*

- Ar fi necesară elaborarea unui plan european mai consistent de sprijin, în ce privește resursele și punerea în aplicare a măsurilor în diversele sectoare economice din diferite țări (și prin reforme structurale) sau cel puțin, în subsidiar, a unui plan bine coordonat pentru a da un semnal pozitiv întreprinderilor și cetățenilor europeni în legătură cu valoarea adăugată și calitatea integrării europene.
- Trebuie reformulate în mod radical diferitele politici ținând de competența UE (fonduri structurale, coeziune, PAC, mediu, formare, cercetare, Strategia de la Lisabona etc.), plecând de la simplificarea procedurilor și regulamentelor.
- Trebuie finanțat un sistem de rețele europene (energie, transporturi, comunicații), prin lansarea unui *împrumut* comunitar.
- Trebuie adoptată o abordare comună de intervenție pentru băncile europene, pentru a le obliga să redeschidă liniile normale de creditare pentru întreprinderi, în condiții speciale pentru IMM-uri, de exemplu prin prelungirea termenelor de rambursare, crearea unui fond de garanție sau prin finanțări directe de către stat și de BEI.
- În cazurile în care aceste măsuri nu sunt posibile, trebuie să li se permită angajaților IMM-urilor accesul la măsurile de „amortizare socială”, la asistență în caz de șomaj.
- Este necesară asigurarea unei mai bune coordonări a politicii fiscale, pentru a stimula cererea, relansarea și crearea locurilor de muncă, alături de măsuri de stimulare macroeconomică și monetară.
- Piața muncii, prea segmentată în prezent, trebuie să devină „mai europeană”, adică mai integrată, pe principiul vaselor comunicante, prin eliminarea obstacolelor care mai persistă în interiorul statelor membre și între acestea; este nevoie de o piață a muncii incluzivă, în măsură să-i reintegreze nu doar pe șomerii de lungă sau scurtă durată, ci și pe cei care nu au lucrat niciodată (aproape 100 de milioane de cetățeni europeni). Este de la sine înțeles că aceasta

¹ Cf. avizul CESE privind *Raportul Grupului de Larosière* (CESE 1476/2009).

trebuie făcută cu respectarea standardelor sociale și economice ale angajaților din țările de destinație.

1.6 **Ajutorarea cetățenilor europeni – coeziunea și guvernarea socială;** sunt necesare următoarele măsuri:

- încheierea unui acord între toate părțile interesate, un *pact european pentru creștere, dezvoltare durabilă, competitivitate și locuri de muncă*, care să așeze omul, coeziunea și solidaritatea în centrul sistemului economic și să evite ca angajații și cetățenii să suporte gravele consecințe ale crizei (ajutarea șomerilor și reducerea diferențelor salariale), lucru care ar putea duce la explozii sociale;
- preconizarea unor forme de participare a angajaților la viața întreprinderii, în vederea realizării și/sau extinderii *democrației economice*. În plus, este nevoie de îmbunătățirea și extinderea *dialogului social*;
- promovarea unei schimbări în *politica de consum*, atât în ce privește consumul privat, cât și cel colectiv (marile rețele, de exemplu), prin investiții care să amelioreze calitatea și accesul la servicii;
- sporirea fondului de adaptare la globalizare, lansarea unui program (împreună cu universitățile) în favoarea tinerilor doritori să înființeze o întreprindere și a angajaților concediați care vor să înceapă o afacere proprie, mai ales în domeniul alternativ al economiei sociale;
- adoptarea unor măsuri de reducere a taxării muncii;
- extinderea treptată programului Erasmus, în vederea cuprinderii tuturor studenților care vor să participe la acesta;
- SIMPLIFICAREA, în măsura posibilului, a tuturor procedurilor comunitare.

1.7 **Construirea unei Europe politice apropiate de cetățeni: guvernare politică** (pe termen lung)

1.7.1 În viitor, va trebui să se evite ca absența Europei politice să cadă tot pe umerii cetățenilor, așa cum au demonstrat-o din plin limitele măsurilor comunitare luate ca răspuns la criză, limite determinate nu de *excesul de Europa*, ci dimpotrivă, de *absența* acesteia. În acest sens, Tratatul de la Lisabona reprezintă un considerabil pas înainte, dar încă nu suficient pentru rezolvarea unora din contradicțiile care se manifestă în interiorul UE.

1.7.2 Într-adevăr, Uniunea Europeană nu-și mai poate permite să ia decizii care să rămână fără urmări, dat fiind că aceasta este una din cauzele principale ale indiferenței și îndepărtării cetățenilor de instituțiile europene. Prin extindere, Europa și-a atins cel mai ambițios obiectiv: *realizarea conviețuirii pașnice între popoarele sale*. Acum s-ar cuveni făcut un pas suplimentar.

1.7.3 Prin urmare, CESE invită Comisia să pregătească o *Carte verde privind guvernarea politică*.

1.7.4 UE trebuie să-și focalizeze atenția asupra *deficitului democratic* și a democrației instituțiilor sale, în special prin noi forme de participare directă a cetățenilor ei și a *societății civile*, care nu pot rămâne inactivi în cazul apariției unor noi nedreptăți și noi factori de putere.

1.7.5 Toate acestea fac necesar ca UE să capete o reprezentare pe plan extern (și intern), fiind nevoie de crearea unui *spațiu politic european*, dotat cu instrumente pentru a contrabalansa noile echilibre – formate în urma crizei la nivel internațional, pe plan economic și politic – ce riscă nu numai să-i sărăcească pe cetățeni, ci să le afecteze și drepturile.

2. **Introducere**

2.1 În calitate de reprezentant al economiei reale și al societății civile organizate, Comitetul Economic și Social European (CESE) a considerat că este oportună elaborarea prezentului aviz din proprie inițiativă, oferind astfel o viziune de ansamblu a crizei și sugerând propuneri pentru Comisie și Consiliu, în special în ce privește restabilirea fluxurilor financiare pentru întreprinderi, creștere și locuri de muncă.

2.2 Într-adevăr, ani la rândul, ne-am confruntat cu consecințele unei euforii generalizate (Samuelson), provocată de informații imprecise, care amplificau vocea „experților”, garantau „validitatea” evenimentelor și superioritatea modelului „valabil”, susținând că piața ar regulariza totul și ar elimina, mai devreme sau mai târziu, excesele.

2.3 Cu toate acestea, CESE este convins că eforturile întreprinderilor și lucrătorilor, printr-un angajament responsabil în plan economic și social, vor imprima o evoluție pozitivă în această perioadă de criză, dacă vor fi sprijinite cum trebuie de autoritățile publice naționale și europene.

3. **Unde ne aflăm? Criza financiară internațională**

3.1 **Origini:** Originile crizei sunt prea cunoscute pentru a fi necesară o nouă analiză a lor. Cu toate acestea, CESE consideră util să reamintească cel puțin două cauze care constituie premisele crizei: evoluția finanțelor internaționale care, susținute de o cultură economică ultraliberală, au sfârșit prin a se alimenta mai degrabă pe sine decât economia reală, provocând o mega-*inflație* financiară, iar a doua cauză a fost existența a nu prea multe reguli, prea puțin respectate. Regulile existente nu au funcționat sau nu au fost aplicate de organismele de supraveghere și de agențiile de rating, al căror comportament a făcut ca piețele să fie mai puțin transparente².

² Cf. avizul CESE privind *Raportul Grupului de Larosière* (CESE 1476/2009) și avizul CESE pe tema *Un plan european de redresare economică*, JO C 182, din 4.8.2009, p. 71.

- 3.1.1 O astfel de situație nu explică însă practicile improprii, adesea ilicite, la care am fost martori. Aceste delictе și abuzuri au fost săvârșite de unii manageri fără scrupule, lipsiți de etică profesională, dar nu și de preocuparea de a-și asigura recompense astronomice, acordate pentru rezultatele obținute prin vânzarea unor titluri cu grad mare de risc întreprinderilor și cetățenilor necunoscători, aceasta provocând efecte foarte grave de care trebuie făcuți responsabili. Astfel, sistemul a dat naștere unui nou grup de interese ale celor puternici, aceștia trăgându-și seva din bogăția apărută pe datorie. Acesta este un comportament care a păgubit întregul sistem financiar, punându-l într-o lumină negativă.
- 3.2 **Cauze:** această situație a putut degenera din cauza absenței acțiunii politice și a omisiunilor și erorilor comise, de asemenea, de guverne, nu doar în ce privește domeniul financiar, ci și în ce privește politicile macro-economice și monetare, la nivel global, precum și, de exemplu, în contextul politicii bugetare laxе a Statelor Unite. UE a fost lipsită de instrumente de acțiune suficiente, operând cu un model economico-social acuzat din toate părțile ca fiind izvorul tuturor relelor, cu organisme internaționale prea slabe pentru a putea interveni. Această perioadă a durat prea mult. Puterea politică a folosit adesea globalizarea ca un pretext, aruncând asupra acesteia toate păcatele, purtând astfel o mare răspundere pentru cauzele care au dat naștere crizei³.
- 3.3 **Consecințe:** efectele au fost dezastruoase, dar nu trebuie cedat pesimismului. Din păcate, o parte a economiei financiare nu a funcționat, din cauza euforiei și a avidității, a speculației și a unui climat de iresponsabilitate generală. Concentrarea bancară (așa de mare încât a generat autosugestia că „băncile sunt prea mari pentru a da faliment”!) și eșecul în gestionarea riscurilor nu puteau decât să provoace consecințele actuale, printr-un efect de domino care a fost de neoprit. Astfel că, din financiară, cum era la început, criza s-a transformat într-una macroeconomică și s-a propagat la economia reală. De aceea ne găsim astăzi confrunțați cu o **criză financiară** care a afectat sectoarele productive, provocând o **criză economică, monetară, comercială și una socială** și, ca atare, o criză de încredere.
- 3.3.1 Trebuie recunoscut cu toată sinceritatea că ultimele trei decenii au cunoscut o dezvoltare și o creștere economică fără precedent în lumea întreagă, mai ales în țările în curs de dezvoltare (TCD). Această creștere a fost posibilă în special datorită dezvoltării piețelor financiare, de pe urma căreia au profitat mulți, cu convingerea că această evoluție s-ar putea prelungi în timp, fără probleme.
- 3.3.2 Desigur, criza va avea consecințe asupra reorganizării puterilor la nivel global și național, așa cum a arătat reuniunea G20 de la Pittsburgh. După încheierea crizei va apărea o nouă „geografie” economică și politică. Astfel, criza inițial financiară se transformă într-o criză la nivel macroeconomic, care se propagă în economia reală și determină **scăderea PIB-**

3

A se vedea avizul CESE privind *Raportul de Larosière* (CESE 1476/2009).

ului, precum și o **creștere dramatică a** șomajului. În acest context, CESE se întreabă care vor fi locul și rolul UE în viitor.

4. Ce este de făcut? Instrumentele de intervenție și de combatere a crizei

4.1 Reorganizarea sistemului financiar

4.1.1 CESE consideră satisfăcătoare rezultatele întâlnirilor G20 de la Londra și, respectiv, G8 de la Aquila, care au dezmințit previziunile pesimiste din ajunul acestor reuniuni și au demonstrat că economia și finanțele mondiale trebuie reglementate în mod coordonat, în caz contrar existând riscul să nu poată fi ținute sub control. În acest cadru, a fost acceptat principiul *governanței globale*, care redă politicii locul pe care îl merită. Se speră că și guvernele europene vor trage concluziile necesare în acest sens (punctul 4.4). Rezultatele reuniunii vor trebui totuși să-și găsească o aplicare concretă și eficientă, prin modificările aduse de acordurile Basel 3 în plus față de cele operate de Basel 2, referitoare la reorganizarea și reforma organismelor internaționale.

4.1.1.1 Desigur, ar fi fost de dorit ca, la summitul G20 de la Pittsburgh care a urmat, faptele să vină în continuarea bunelor intenții. În realitate, a fost evitată confruntarea cu adevăratele probleme recurente: reglementările și reformele sistemului financiar, dezechilibrele comerciale dintre SUA și China, structura societății pe acțiuni, creșterea șomajului etc. Ca atare, dacă nu se intervine, se menține riscul ca „unii vectori ai intereselor financiare să considere criza drept un obstacol minor și că le este îngăduit să înceapă să se comporte ca înainte”⁴.

4.1.2 CESE consideră că rolul organismelor de supraveghere trebuie consolidat dar, înainte de toate, trebuie să fie în stare corectă de funcționare, să fie autonome în raport cu puterea politică și să dispună de putere de sancționare. Trebuie eliminate paradisurile fiscale sau făcute să fie transparente, pentru a nu servi reciclajului banilor „murdari” sau evaziunii fiscale. Într-adevăr, lipsa transparenței constituie principala problemă. Oricine trebuie să cunoască adevărata natură a împrumuturilor bancare, a activelor, a rezervelor și a tipurilor de riscuri bancare.

4.1.3 CESE dorește ca orientările și deciziile (puține!) luate la Londra, la Aquila și la Pittsburgh să constituie o cotitură, într-un termen rezonabil, prin (re)introducerea unei noi culturi economice și de piață, mai puțin ideologică și mai transparentă. Pe de altă parte, trebuie vorbit cu prudență despre morala sau etica pieței financiare, cum ar dori unii: aceasta ar putea fi considerată o provocare de cei care plătesc din greu pentru această criză. Ar trebui să se vorbească mai degrabă de drepturi, sancțiuni, de reguli și de instrumente de aplicare a acestora.

4

Situația sistemului financiar bancar (Situation of the financial and banking system) – articol comun, semnat de Christine Lagarde, ministrul economiei, industriei și forței de muncă din Franța și de miniștrii de finanțe din Suedia (Anders Borg), Olanda (Wouter Bos), Luxemburg (Jean-Claude Juncker), Spania (Elena Salgado Mendez), Germania (Peer Steinbrück) și Italia (Giulio Tremonti), apărut în mai multe publicații europene la 4 septembrie 2009.

- 4.1.4 Acesta este modul cel mai convingător pentru restabilirea încrederii consumatorilor și, în consecință, pentru relansarea cererii. Este nevoie de un nou limbaj economic, care să vorbească de economia reală, de investiții, locuri de muncă, riscuri, drepturi, obligații și de menținerea concurenței.
- 4.1.5 CESE consideră că actorii din economia reală (întreprinderile și angajații) trebuie să-și facă auzite cu mai multă forță vocea și argumentele, să-și revendice rolul vital pentru favorizarea dezvoltării economice, a dezvoltării sociale, a competitivității, inovării, creșterii și creării locurilor de muncă. Ar trebui ca și responsabilii politici să facă la fel.
- 4.1.6 **Sistemul monetar** ar trebui de asemenea să fie reconsiderat. Astfel, în timpul reuniunilor G20 (Londra), G8 (Aquila) și, din nou, G20 (Pittsburgh) tema funcționării și reformei sistemului monetar internațional, cu excepția realocării cotelor în cadrul FMI, nu a fost considerată drept prioritate centrală, în vederea reaşezării economiei mondiale pe calea creșterii durabile. Cu toate acestea, dacă vor fi aplicate, unele din angajamentele asumate de G20 și G8 ar putea avea un puternic impact asupra piețelor de schimb și, ca atare, asupra modului de funcționare al acestui sistem.
- 4.1.6.1 Deciziile luate, de a acorda asistență țărilor în curs de dezvoltare și, în special, celor din Africa, de triplare a resurselor Fondului monetar internațional (până la 750 de miliarde de dolari) și de alocare a altor 25 de miliarde pentru drepturile speciale de tragere (DST), în vederea sprijinirii financiare a economiilor țărilor afectate cel mai mult de criză – oferă un prim element de reflecție privind uriașa masă de dolari care va fi pusă în circulație pentru a sprijini țările cu valori înalte ale deficitului de cont curent.
- 4.1.6.2 În al doilea rând, creșterea datoriei publice a Statelor Unite (care va atinge în următorii trei ani 100% din PIB, în urma noii politici de cheltuieli finanțate prin deficit, promovată de președintele Obama pentru a scoate țara din recesiune) va da un impuls suplimentar emiterii unei uriașe mase de dolari, cu grave consecințe pentru sistemul economic internațional. Aceeași situație a mai fost întâlnită în a doua jumătate a anilor '60 și a determinat devaluarea dolarului și prăbușirea – în 1971 – a sistemului de rate de schimb fixe, stabilit prin acordurile de la Bretton Woods.
- 4.1.6.3 Această situație îi preocupă mai ales pe chinezi, ale căror rezerve de valute de schimb au crescut cu 5 000 de miliarde de dolari în ultimul deceniu, acestea continuând probabil să crească în următorii ani (chiar dacă într-un ritm mai scăzut), China temându-se astfel că deprecierea dolarului va determina probabil deprecierea enormelor sale rezerve valutare.
- 4.1.6.4 Euro, care a devenit în câțiva ani cea de-a doua monedă internațională de rezervă, nu constituie o alternativă valabilă, de înlocuire a dolarului, nici chiar în cazul în care acest lucru ar fi potrivit și preferabil, și, cu atât mai puțin, în pofida dorinței autorităților

monetare chineze, nu este posibilă crearea unei *monede supranaționale de rezervă*, care să fie reprezentată de DST și care să fie utilizată nu doar între guverne și instituții internaționale, așa cum se întâmplă în prezent, ci și ca instrument de plată a tranzacțiilor comerciale și financiare internaționale. Emiterea unor noi DST este, fără îndoială, un mijloc util de creare a unor rezerve suplimentare pentru economiile caracterizate prin deficit de cont curent, dar nu poate reprezenta soluția pe termen lung la criza actuală.

4.1.6.5 Este foarte probabil și, de altfel, preferabil, ca euro să-și asume din ce în ce mai mult caracteristicile unei monede internaționale de rezervă și ale unei devize de referință pentru determinarea prețului bunurilor de pe piețele internaționale, dar CESE dorește ca moneda chinezească, reprezentanta unei economii cu un rol din ce în ce mai determinant în contextul economic mondial, să iasă de sub protecția care i-a fost acordată de autoritățile chineze (timp de zece ani, yuanul *renminbi* a fost legat de dolar și doar începând cu 2005 valoarea sa a fost determinată în funcție de un coș alcătuit din mai multe devize). *Renminbi* trebuie să devină o valută liber convertibilă pe piețele internaționale.

4.1.6.6 În opinia CESE, ar trebui depuse mai multe eforturi pe plan internațional. China nu ar trebui să aibă posibilitatea – ca până acum – de a miza pe o creștere susținută de exporturi, prin acumularea excedentele de cont curent și cerând altora să preia problemele de gestionare a ratei de schimb de pe piețele internaționale, la care ea însăși a contribuit prin politicile monetare și fiscale de favorizare a acumulării de economii și a reducerii cheltuielilor interne.

4.1.7 **Elaborarea unor reguli europene privind finanțele** – în vederea realizării unei piețe unice europene a finanțelor⁵. În ciuda normelor în vigoare pe plan european și a monedei euro, suntem încă departe de acest obiectiv, inclusiv în statele din zona euro. Criza a demonstrat că trebuie acționat fără întârziere în această direcție, mergând chiar dincolo de ceea ce-și propun Raportul de Larosière și Comisia. În acest mod, și BCE ar putea fi în măsură să acționeze mai repede și cu mai multă flexibilitate. Nu trebuie uitat că obiectivul principal al sectorului financiar este cel de sprijinire a întreprinderilor, de stimulare a spiritului întreprinzător, a creșterii și a creării locurilor de muncă: un rol care ar putea fi favorizat de o piață financiară reformată, mai concurențială, transparentă și mai integrată, ținând seama de diferitele sale aspecte.

4.2 Sprijinirea economiei reale

4.2.1 În recenta comunicare a Comisiei, adresată Consiliului European de primăvară 2009 și prezentată sub ambițiosul titlu „*Stimularea redresării economice europene*”⁶, restabilirea

⁵ Cf. nota 3.

⁶ COM(2009) 114 final, *Stimularea redresării economice europene*, 4.3.2009.

încrederii cetățenilor și a operatorilor economici este prima măsură de intervenție pentru depășirea crizei actuale, pentru creșterea cererii și crearea a noi locuri de muncă. Este necesar ca măsurile propuse să producă efecte concrete și să nu rămână doar la stadiul de manifestare a bunelor intenții.

- 4.2.2 CESE consideră în special că locurile de muncă și lipsa lichidităților pentru întreprinderi reprezintă problema centrală care trebuie înfruntată⁷. Recente estimări ale OIM indică dispariția a aproximativ 40 de milioane de locuri de muncă de la începutul crizei, în decembrie 2007 (din care 7 milioane doar în zona OCDE), iar previziunile pentru viitor sunt mai degrabă pesimiste. Surmontarea acestei drame sociale poate veni doar din restabilirea încrederii în funcționarea piețelor și din măsurile publice de intervenție în favoarea creșterii, competitivității, inovării și ocupării forței de muncă. Europa are nevoie de o politică economică și de un program care să fie atrăgător pentru întreprinderi, să le ajute pe acestea să se dezvolte și să creeze locuri de muncă!
- 4.2.3 CESE împărtășește pe deplin obiectivul asumat de Comisie. Măsurile cuprinse în comunicare trebuie sprijinite pentru că urmăresc urgențe din sectorul bancar și financiar, în sensul favorizării economiei reale, al valorificării pieței interne europene. Ele scot însă în evidență o abordare tradițională și – desigur – lipsită de trăsături inovatoare, centrată pe o mai bună utilizare a politicilor economice sectoriale, gestionate în mod direct de Comisia Europeană sau coordonate de aceasta.
- 4.2.4 Restaurarea încrederii operatorilor economici și a cetățenilor europeni în capacitatea instituțiilor comunitare și a autorităților naționale de a depăși criza se naște din recunoașterea faptului că actuala criză nu este imputabilă doar fenomenelor – desigur – dramatice, însă conjuncturale și nici imperfecțiunilor sau neajunsurilor pieței.
- 4.2.5 Specificitatea crizei economiei mondiale și europene rezidă tocmai în cauze mai profunde și mai sistemice, în legătură cu valorile etice și morale (responsabilitate, legalitate, justiție socială), aflate la baza societății moderne și care inspiră acțiunile din toate domeniile vieții economice, sociale și civile. Încrederea în funcționarea sistemelor economice și financiare nu poate fi restabilită doar prin acționarea „mecanismelor” de piață care au funcționat defectuos, ci prin politici europene, macro- sau microeconomice.
- 4.2.6 Deși este împărtășită abordarea generală a problemelor actuale, soluțiile propuse în comunicarea Comisiei par insuficiente sau, oricum, prea puțin eficiente în raport cu schimbările care ar trebui stimulate atât în cadrul diverselor sisteme de producție naționale, cât și la nivelul politicilor europene și internaționale, în vederea favorizării creșterii economice a statelor membre. Aceasta cu atât mai mult cu cât criza se manifestă

7

Avizul CESE din 11 iunie 2009 privind rezultatele Summitului privind ocuparea forței de muncă (raportor: dl Wolfgang GREIF).

cu efecte negative mai mari în Europa (cu un PIB mai mic) decât în SUA, acestea din urmă reacționând printr-un program puternic și unitar și prin intervenții publice mai ample și mai eficiente. UE ar trebui să stimuleze adoptarea unor măsuri armonizate la nivelul statelor membre. De aceea, ar trebui ca UE să elaboreze un alt plan de intervenție , mai eficient și mai omogen decât primul.

- 4.2.7 Dacă procesul de reflecție se limitează la măsuri pe termen scurt și mediu de relansare a economiei europene, CESE consideră că atenția și resursele financiare ale UE și ale statelor membre ar trebui să se concentreze mai întâi pe un număr restrâns de măsuri, dar cu efecte de mare amploare asupra diverselor piețe și asupra operatorilor economici în general. Aceste intervenții ar trebui să se refere la: restabilirea încrederii în funcționarea sistemului financiar, la îmbunătățirea Planului european de redresare economică, la modificările ce trebuie aduse principalelor politici de intervenție a Uniunii, la sprijinirea statelor membre afectate mai grav de criză, începând cu țările din Europa de est.
- 4.2.8 **Restabilirea încrederii în funcționarea sistemului financiar** Relansarea economiei europene este posibilă prin restaurarea stabilității și eficienței piețelor financiare, cu respectarea noilor reguli și a noilor sisteme de supraveghere macro- și microeconomică, care asigură o funcționare ordonată și responsabilă la nivel internațional. Sectorul financiar ar trebui să revină la rolul său tradițional și propriu, pentru promovarea creșterii economice, adică la finanțarea activităților reale ale operatorilor (întreprinderi, familii, rețele și servicii, infrastructură, mediu și energie).
- 4.2.8.1 Cu toate acestea, problema intervențiilor masive ale statelor, din păcate inevitabile, în sprijinul sistemului bancar rămâne nerezolvată. CESE consideră că această situație nu poate dura mult timp și că este necesară găsirea unei *strategii de ieșire* în cazul acestor măsuri, prin impunerea, în mod sistematic, a unor condiții pe care sistemul bancar să le respecte, de exemplu printr-o restructurare internă, în vederea îmbunătățirii cantității și calității rezervelor înscrise în bilanț. O astfel de strategie ar trebui să relanseze piața creditelor și sectorul financiar internațional, în mod independent și transparent, evitându-se astfel repetarea ultimelor evenimente.
- 4.2.8.2 În ce privește întărirea controlului și sporirea transparenței operațiunilor financiare, dorite de Comisie și evidențiate de G20 în Londra, de G8 la Aquila și, din nou, de G20 la Pittsburgh, și ținând cont și de propunerea de reformă a sistemului financiar european anunțată de Comisie și de Consiliu, pe care o va examina, CESE consideră că, dacă supravegherea financiară va fi încredințată unui nou organism autonom european, acesta ar trebui, în orice caz, să aibă dispună de posibilități reale de intervenție⁸.
- 4.2.8.3 O astfel de opțiune ar trebui să favorizeze procesul de armonizare necesară a diverselor legislații existente în Europa în domeniul supravegherii financiare, precum și abilitarea acestora de a aplica sancțiuni.

8

Cf. avizul CESE privind *Raportul Grupului de Larosière* (CESE 1476/2009). Cu prilejul luării sale de cuvânt, din cadrul sesiunii plenare a CESE din 30 septembrie 2009, dl Barroso s-a exprimat, de asemenea, în acest sens.

4.2.9 Îmbunătățirea Planului european de redresare economică

4.2.9.1 Într-un aviz anterior⁹, CESE a avansat ipoteza unei revizuirii profunde a Planului de redresare propus de Comisie, nu doar și nu atât în termeni de resurse financiare, considerate insuficiente în raport cu amploarea crizei, cât, mai ales, pentru a articula și impune în mod diferit măsurile ce trebuie adoptate de statele membre, în vederea sprijinirii redresării.

4.2.9.2 Condițiile de acces la aceste măsuri, indiferent de ce sectoare sunt considerate în prezent drept prioritare din punctul de vedere al nevoilor financiare (sectorul automobilelor, construcții, IMM-uri etc.), vor trebui să asigure coerența și uniformitatea măsurilor aplicate, cu respectarea deplină a regulilor definite de piața internă europeană.

4.2.9.3 De altfel, nu este de dorit ca inițiative izolate finanțate prin Planul european, din cota acoperită de bugetul comunitar sau din cea aparținând guvernelor naționale pentru măsuri de urgență în întreprinderi, în sectoarele sau țările aflate în criză, să poată da naștere din nou, într-un mod sau altul, la situații privilegiate sau de protecție a anumitor sectoare industriale, în detrimentul altora.

4.2.9.4 Piața unică reprezintă unul din motoarele fundamentale ale economiei europene, consolidarea și dezvoltarea sa constituind cea mai bună garanție pentru promovarea inițiativelor productive și pentru crearea unor noi locuri de muncă. Coordonarea și controlul măsurilor prevăzute de acest plan la nivel european și național vor trebui să garanteze cetățenilor europeni că Uniunea este capabilă să gestioneze ajutoarele financiare, cu respectarea legislației comunitare și în interesul populației și al regiunilor care se dovedesc mai vulnerabile la criză.

4.2.9.5 În opinia CESE, în cadrul acestor măsuri de sprijinire a activităților productive trebuie acordată o atenție specială IMM-urilor (printr-un plan specific de finanțare preferențială și cu proceduri simplificate; cf., în acest sens, *Small Business Act*). Planul european nu explicitează îndeajuns tipurile de măsuri ce trebuie aplicate pentru susținerea redresării întreprinderilor mici și mijlocii. În ce privește întreprinderile mai mici, a căror contribuție globală la crearea de locuri de muncă în UE este foarte importantă, CESE consideră că inițiativele trebuie formulate într-un cadru de referință macroeconomic, care să țină cont de specificul național și de cel local, de diversele niveluri de specializare sectorială, de diversele necesități în termeni de noi competențe, tehnologii inovatoare și de infrastructură de servicii acordate întreprinderilor.

4.2.9.6 Fără a dispune de un cadru de referință adecvat la nivel european și național privind perspectivele de creștere în viitor a IMM-urilor, apare riscul – așa cum s-a întâmplat deja

⁹ Cf. avizul CESE privind *Planul european de redresare economică*, JO C 182, din 4.8.2009, p. 71.

și altă dată – de a fragmenta și scinda măsurile, aceasta având ca rezultat asistarea tuturor, fără ca măcar una din acestea să fie cu adevărat ajutată să crească în volum sau să-și îmbunătățească produsele și serviciile furnizate.

4.2.9.7 CESE consideră de asemenea că dialogul social și concertarea, însoțite de o participare sporită a întreprinderilor, sindicatelor și a organizațiilor economiei sociale, ar putea contribui la depășirea crizei.

4.2.10 **Modificări ce trebuie aduse principalelor politici ale UE**

4.2.10.1 CESE consideră că, pentru a restabili încrederea operatorilor europeni, este nevoie și de o schimbare profundă a modurilor în care Comisia gestionează politicile comune în importante sectoare economice și sociale, în special politica de coeziune. În ce privește această politică, CESE a elaborat deja un aviz¹⁰ în care a formulat numeroase propuneri de modificare.

4.2.10.2 Grava criză economică, prezentă în toate țările europene și care s-ar putea prelungi până în 2010, impune o reformă radicală în gestionarea fondurilor structurale (FEDER și FSE) și revizuirea măsurilor stabilite pentru perioada 2007-2013. Comisia elaborează în prezent unele propuneri de modificare pentru a simplifica procedurile, a accelera plățile și pentru redefinirea cadrelor de intervenție ale anumitor politici sectoriale, dar aceste măsuri sunt încă insuficiente, deși aceste măsuri sunt necesare pentru păstrarea coeziunii UE, amenințată în prezent de criză.

4.2.10.3 Efortul pe care CESE îl cere Comisiei, în vederea adaptării măsurilor preconizate la noile realități apărute în urma crizei internaționale, trebuie să fie mai consistent și necesită o regândire globală a acestor politici. Antagonismele apărute între administrațiile centrale și cele regionale în gestionarea resurselor Fondurilor structurale, pentru a face față urgențelor, constituie un element suplimentar de reflecție pe tema modului în care trebuie „regândite” ajutoarele pentru regiunile cele mai defavorizate din Uniune.

4.2.10.4 În ce privește politicile de coeziune, CESE consideră, de asemenea, că trebuie formulate priorități sectoriale și locale specifice pentru fiecare stat beneficiar al acestor resurse, astfel încât resursele comunitare și naționale să fie concentrate pe programele și proiectele considerate a avea un mai mare impact economic și social. Coerența în selectarea măsurilor, coordonarea la nivel european și național a politicilor de asistență acordată întreprinderilor, programe comune de formare a specialiștilor și de creare de noi competențe – acestea sunt principiile din care trebuie să se inspire revizuirea orientărilor politicii de coeziune.

10

Cf. avizul CESE privind *Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, către Consiliu, către Comitetul Economic și Social European și către Comitetul Regiunilor privind rezultatele negocierilor referitoare la strategiile și programele din domeniul politicii de coeziune pentru perioada de programare 2007-2013*, JO C 228, din 22.9.2009, p. 141.

4.2.10.5 Pe scurt, criza ar trebui să reprezinte pentru UE nu doar ocazia de a îmbunătăți utilizarea politicilor existente, ci și de a aplica politici noi: îmbunătățirea infrastructurii și lansarea, de exemplu, a unui plan în favoarea mediului, crearea unor noi **rețele europene** pentru energie și comunicații (precum banda largă), printr-o **finanțare publică europeană** (sub formă de euro-obligațiuni?) etc. Toate aceste inițiative ar da un impuls extraordinar relansării economice.

4.2.10.6 În opinia Comitetului, criza oferă ocazia extraordinară pentru lansarea unei reflecții profunde privind **bugetul comunitar** așa cum se prezintă el în prezent, atât pe plan cantitativ cât și calitativ, și pentru a decide, eventual printr-un grup de experți, asupra **politicii fiscale**, un aspect fundamental pentru creștere și dezvoltare, care nu mai poate fi eludat sau utilizat la nivel european în scopuri de dumping social și economic.

4.2.11 **Sprrijinirea statelor celor mai afectate de criză, în primul rând a celor din estul UE**

4.2.11.1 În opinia CESE, Comisia trebuie să prevadă, dacă nu un fond ad-hoc pentru țările afectate cel mai mult de criză (propunere respinsă de cele mai influente state din UE), în orice caz un ansamblu de măsuri financiare și, prin intermediul BERD, în favoarea inițiativelor de stabilizare a economiilor mai slabe din UE, ceea ce se și întâmplă deja. În acest context, țărilor din est trebuie să li se acorde o atenție specială și, în consecință, trebuie prevăzute instrumente specifice în acest scop. Motivele subiacente acestei solicitări de măsuri specifice destinate acestor țări sunt multiple. În caz contrar, prăbușirea celui de-al doilea pilon al integrării (cel al extinderii) va antrena și căderea pieței unice.

4.2.11.2 UE trebuie să se confrunte în lunile – și anii – care vin cu situații foarte greu de rezolvat: criza economică și a locurilor de muncă, conflicte sociale, reforme instituționale, diferențele dintre statele membre, toate acestea într-un context de euro-scepticism crescând la nivelul partidelor politice, al guvernelor din multe state membre și al opiniei publice, foarte nemulțumite de deciziile luate la nivel comunitar.

4.2.11.3 Încrederea în modelul economic și social european, în capacitatea acestuia de a găsi soluții potrivite și în interesul tuturor statelor membre va fi restabilită dacă UE își va asuma problemele țărilor mai slabe, ajutându-le să depășească dificultățile în care se găsesc.

4.2.11.4 Criza cu care se confruntă multe țări din est în sectoarele creditării, serviciilor financiare și ale întreprinderilor manufacturiere nu este așa de amplă încât să constituie un obstacol insurmontabil pentru UE. Multe din aceste activități au luat ființă odată cu asistența și investițiile directe provenite din UE-15, iar acum, după procesul de armonizare care le-a fost impus pentru a deveni membri efectivi ai Uniunii, este dificil de imaginat că, sub pretextul politicii *de la caz la caz*, se va recurge doar la intervenții economice minime și

de mică amploare. Aceasta este o eroare strategică și economică, ireparabilă pe termen scurt și mediu, și, totodată, o formă de miopie politică foarte gravă, care ar putea prejudicia viitorul integrării europene.

4.3 Ajutorarea cetățenilor europeni

- 4.3.1 După criză „va fi găsit un nou echilibru, care nu va atinge însă nivelurile dinainte: oamenii vor trebui să accepte un nivel de viață inferior”¹¹. Dacă se va adeveri această previziune, singurul lucru clar va fi certitudinea celor care vor trebui – se speră, doar pentru o scurtă perioadă – să trăiască la un nivel *și mai scăzut*.
- 4.3.2 Riscul care trebuie evitat este ca întreprinderile și angajații să achite din nou nota de plată a salvării pieței, în vreme ce capitalul va migra spre piețe mai sigure, continuând să eludeze fiscul. Vom putea asista astfel la o nouă sărăcire a veniturilor provenite din muncă, ceea ce va determina o delegitimare socială a economiei de piață. Dacă se dorește evitarea acestui risc, trebuie întărit și extins modelul european de economie socială de piață, repunând oamenii în centrul sistemului economic.
- 4.3.3 Din aceste motive, CESE consideră că guvernele și Uniunea ar trebui să acorde mai multă atenție și politicii fiscale, continuând să acționeze în mod coordonat, pentru a evita situațiile de inegalitate, incompatibile cu piața unică. În plus, ar trebui privilegiate acele reforme care extind baza de impozitare, mai degrabă decât creșterea cotei de impozitare, acordând mai multă importanță patrimoniului, decât activității întreprinderilor și celei productive.
- 4.3.4 Pe de altă parte, trebuie evitate consecințele dezastruoase pe care criza financiară le-ar putea avea asupra sistemelor de pensii din statele membre, așa cum s-a întâmplat în Statele Unite, unde unele fonduri de pensii au acumulat pierderi semnificative în urma crizei fondurilor speculative, astfel că angajații care au subscris la aceste fonduri au pierdut jumătate din valoarea economiilor făcute. În opinia CESE, ar trebui definite cadrele normative și tipurile de fonduri de pensii, în vederea protejării intereselor cetățenilor și ale angajaților europeni.
- 4.3.5 Creșterea inechității și a inegalităților a redus și va reduce și mai mult libertatea de mișcare; aceasta ar putea fi periculos pentru democrația țărilor europene și, mai ales, a UE, care suferă încă de un *deficit democratic* foarte greu de contracarat. În orice caz, acest fenomen reduce adeziunea noilor săraci la politicile care trebuie aplicate pentru depășirea crizei și pentru promovarea unei dezvoltări durabile.
- 4.3.6 CESE consideră că, pentru UE, acesta este o ocazie importantă de a-și face simțită prezența, prin inițiative concrete și tangibile în favoarea cetățenilor, întreprinderilor și angajaților mai afectați de criză.

11

John Nash, laureat al premiului Nobel pentru economie, octombrie 2008.

4.3.7 Aceasta ar putea avea loc prin măsuri care să le protejeze drepturile: prin urmare, UE ar trebui să poată interveni în politica socială prin inițiative proprii. Componenta socială trebuie să fie deplin reintegrată în Pactul strategic menționat la punctul 4.4.3. Măsurile trebuie să acopere și un alt segment, cel al politicilor economice (printre care o finanțare extraordinară a Strategiei de la Lisabona) și să sprijine întreprinderile mai vulnerabile, aspect care trebuie concretizat de UE împreună cu statele membre (punctul 4.2).

4.3.7.1 Trebuie promovate măsurile structurale privind piața muncii, care ar trebui să devină mai permeabilă și mai incluzivă, prin reguli adoptate la nivel european, utilizarea FSE, simplificarea procedurilor și plăți anticipate.

4.3.7.2 Trebuie promovate acțiunile în favoarea întreprinderilor care depun eforturi pentru aplicarea și respectarea principiului responsabilității sociale în Europa, precum și a principiului clauzei sociale în afara teritoriului european.

4.3.8 CESE dorește și solicită Comisiei ca, și prin măsuri de stimulare financiară (de exemplu, Fondurile structurale), să facă tot posibilul, împreună cu partenerii sociali europeni, pentru a se ajunge la acorduri și/sau soluții care să reducă efectele crizei asupra întreprinderilor și angajaților, inclusiv prin difuzarea bunelor practici din unele țări.

4.3.9 Comitetul solicită Consiliului să facă tot ce este necesar, în special să introducă *un cod european* care să stabilească cadrul de lucru în vederea reducerii diferențelor salariale și a realizării unei noi justiții în ce privește retribuirea, nu doar în sectorul financiar; diferențe salariale care au ajuns la o proporție nemaivăzută, fără nicio justificare. Metoda preferabilă în acest demers ar fi un acord european la care să participe partenerii sociali.

4.4 **Realizarea unei UE politice: o UE a politicii concrete**

4.4.1 Pentru a înfrunța și depăși criza, CESE consideră că UE ar trebui să dispună de instrumente decizionale care îi lipsesc în prezent și care sunt cauza principală a lipsei sale de acțiune, riscul fiind acela de a fi marginalizată în raport cu marile puteri care sunt China și SUA. Din acest motiv, CESE consideră că UE trebuie să dispună de o capacitate concretă de acțiune, chiar și cu instrumente provizorii, pentru a nu zădărnici munca și eforturile din această perioadă de adânci schimbări.

4.4.2 **Guvernanță politică:** în opinia CESE, una din principalele cauze ale crizei actuale o reprezintă diviziunile și erorile politice. Fără o viziune unitară, politica a fost incapabilă să acționeze, sfârșind prin a abandona rolul său de îndrumare, atât la nivel mondial, cât și european. Rezultatele acestei abordări sar astăzi în ochii tuturor.

4.4.2.1 **Guvernanță internațională:** UE nu dispune încă de o politică externă comună, nici de o putere autonomă pentru a gestiona crizele, deși ar trebui să-și facă auzită vocea unică, cel puțin la nivelul zonei euro, în instanțele internaționale și, în special, în cadrul organismelor care sunt pe punctul de a fi reformate, și pentru a contrabalansa puterea de decizie a altor blocuri economice și politice. UE reprezintă cea mai mare piață mondială de bunuri și servicii și contribuie cu cele mai mari ajutoare publice la finanțarea dezvoltării țărilor mai sărace, iar moneda sa, euro, este a doua monedă internațională de rezervă, fiind în consecință un *gigant economic* din multe puncte de vedere. Dacă se ia însă în considerare capacitatea sa decizională în context internațional, UE este un „pitic politic”; acesta este un adevărat paradox, de neînțeles pentru cetățenii europeni. Este necesar ca, dimpotrivă, politica internațională să fie mai influențată de propunerile și valorile europene.

4.4.2.2 Ca atare, șefii de stat și de guvern trebuie să aibă curajul de a recunoaște această limită și să-și fixeze obiective în consecință; în prezent, aceștia acționează ca o echipă fără căpitan, situație care generează unele costuri economice și politice semnificative. Nu este nevoie să invoci istorici sau „părinți fondatori” pentru a te convinge de acest lucru („Dacă Europa ar fi unită, fericirea, prosperitatea și gloria celor 400 de milioane de locuitori ai săi nu ar cunoaște limite”, W. Churchill, 1946). Pe lângă numeroasele cărți publicate de Comisie, ar trebui să mai apară una privind politica: o **Carte albă privind guvernanța politică**, care să evalueze costul **inexistenței Europei**, adică al absenței Uniunii Europene politice. Ar trebui elaborat rapid un acord obligatoriu în vederea gestionării crizelor, care apoi să poată fi transformat în metodă comunitară, și nu invers, cum se întâmplă în prezent.

4.4.3 **Guvernanță economică:** obiectivul principal este de a furniza UE instrumentele necesare definirii și elaborării orientărilor comune la nivelul politicii macroeconomice și al politicilor sectoriale (cel puțin pentru zona euro, efectele pozitive răsfrângându-se asupra tuturor celor 27 de state membre), cu alte cuvinte – de a asocia politicii monetare europene o politică economică comună, plecând de la zona euro, care să nu se limiteze la o simplă misiune de coordonare și care să prevadă măsuri în sectoarele europene de interes strategic (mediu, energie, inovare, imigrație, ocuparea forței de muncă, coeziune etc.). Ar trebui elaborat un nou **pact european pentru creștere, dezvoltare durabilă, competitivitate și locuri de muncă**, un pact care să valorifice mai ales economia socială și ecologică de piață și să urmărească desăvârșirea pieței interne, după cum prevede *Strategia de la Lisabona*. **Guvernanță socială:** pactul european ar trebui să cuprindă și politica socială și de coeziune printre obiectivele sale prioritare. UE ar trebui să dispună de o mai mare capacitate de intervenție în domeniul social¹², pentru a defini un prag minimal de drepturi sociale fundamentale.

¹²

Cu prilejul luării sale de cuvânt, din cadrul sesiunii plenare a CESE din 30 septembrie 2009, dl Barroso s-a exprimat de asemenea în acest sens.

- 4.4.4 Toate aceste motive pledează în favoarea unei Europe mai în măsură să acționeze. Comitetul are datoria de a începe să răspundă acestor întrebări, reamintind că Uniunea Europeană a apărut sub forma unui proiect economic (CECO, CEE și euro) care a sfârșit prin a-și fixa obiective politice.
- 4.4.5 Prin urmare, CESE consideră că, în această perioadă, este necesară lărgirea bazei de participare a cetățenilor, în special a tinerilor, la procesul de construcție a UE, prin experimentarea unor noi forme de cointeresare cetățenească, acesta fiind un aspect care nu trebuie să fie lăsat la voia întâmplării. Ar putea avea un mare impact, de exemplu, dacă UE ar lansa o propunere eficientă, care să nu rămână efemeră și care să-i aducă în prim-plan pe cetățeni, prin noi proceduri de participare la deciziile privind principalele politici europene. Aceasta ar constitui un instrument optim în vederea apropierii cetățenilor de instituțiile europene și ar contracara deficitul democratic al UE. Este un aspect esențial pentru viitorul Uniunii, care nu mai poate fi tergiversat, chiar dacă Tratatul de la Lisabona reprezintă, din acest punct de vedere, un mic pas înainte.
- 4.4.6 O contribuție importantă în această direcție poate veni de la **societatea civilă europeană**, care nu poate fi invocată doar în trecut, ca o sferă aparte și slujind doar drept paravan. Și acest aspect reprezintă o provocare pentru CESE, Programul pentru Europa.

Bruxelles, 13 noiembrie 2009

Președintele
Secțiunii pentru uniunea economică și monetară
și coeziunea economică și socială

Krzysztof PATER
